

Tartu Ülikool
Sotsiaalteaduste valdkond
Haridusteaduste instituut
Koolieelse lasteasutuse õpetaja õppekava

Malle Umbsar
MEESKONNATÖÖ TOIMIMINE LASTEAIARÜHMA KAASAVAS
ÕPIKESKKONNAS ÜHE LASTEAIA NÄITEL
Bakalaureusetöö

Juhendaja: haridusteaduste nooremlektor Pille Nelis

Tartu 2024

Kokkuvõte

Meeskonnatöö toimimine lasteaiarühma kaasavas õpikeskkonnas ühe lasteaia näitel.

Iga aastaga jõuab järjest enam erivajadustega lapsi lasteaedadesse. See tekitab aina suuremaid väljakutseid rühma meeskonnale. Erivajadustega laste igakülgse arengu toetamiseks on oluline, et lapsed oleksid võimalikult mitmekülgselt kaasatud ja toetatud. Kaasava hariduse rakendamisel on oluline meeskonnatöö lapsega kokkupuutuvate täiskasvanute vahel ja seetõttu on vaja teada, kuidas toimib kogu meeskond, kes tegeleb lapse toetamise ja arendamisega lasteaias. Selle bakalaureusetöö eesmärgiks on uurida laiendatud rühmameeskonnatöö toimimist lasteaiarühma kaasavas õpikeskkonnas. Uurimistöös kasutati kvalitatiivset uurimismeetodit ja andmed koguti intervjuude kaudu. Uurimusest selgus, et kõigi meeskonnaliikmete ülesanne on panustada õppe- ja kasvatustöösse ning koostöösse rühma meeskonnas. Meeskonnatöö toimimist mõjutavad tegurid on peamiselt isikuomadused, koostöö, teadmised ja töökorraldus.

Märksõnad: meeskonnatöö, koostöö, kaasav haridus, lasteaed

Abstract

The functioning of teamwork in the inclusive learning environment of a kindergarten group on the example of one kindergarten.

Each year, an increasing number of children with special needs are entering kindergartens. This creates more and more challenges for the group's team. In order to support the all-round development of children with special needs, it is important that they are involved and supported in as many ways as possible. In the implementation of inclusive education, teamwork between the adults who come into contact with the child is important, and therefore it is necessary to know how the entire team works, which is engaged in supporting and developing the child. The aim of this bachelor's thesis is to investigate the functioning of whole-group teamwork in an inclusive learning environment of a kindergarten setting. The work used a qualitative research method and data was collected through interviews. The research revealed that the task of all team members is to contribute to learning and educational work and cooperation in the group team. The functioning of teamwork is mainly influenced by personal characteristics, cooperation, knowledge and work organization.

Keywords: teamwork, cooperation, inclusive education, kindergarten

Sisukord

Kokkuvõte	2
Abstract	2
Sissejuhatus	4
Teoreetiline ülevaade	5
<i>Kaasava hariduse mõiste ja kaasav õpikeskkond .....</i>	5
<i>Koostööd mõjutavad tegurid kaasavas õpikeskkonnas .....</i>	6
<i>Koostöö osapooled ja koostöö toimimine rühma meeskonnas .....</i>	7
<i>Töö uurimisprobleem, eesmärk ja uurimisküsimused .....</i>	8
Metoodika.....	9
<i>Valim .....</i>	9
<i>Andmekogumine .....</i>	9
<i>Andmeanalüüs .....</i>	9
Tulemused	10
<i>Meeskonnatööd toetavad tegurid kaasavas õpikeskkonnas .....</i>	10
<i>Meeskonnatööd takistavad tegurid.....</i>	12
<i>Meeskonnaliikmete ülesanded kaasavas õpikeskkonnas .....</i>	15
Arutelu.....	17
Tänuõnad	19
Autorsuse kinnitus.....	20
Kasutatud kirjandus.....	21
Lisad	
<i>Lisa 1. Intervjuu kava</i>	
<i>Lisa 2. Kooditabel esimese uurimisküsimuse kohta</i>	

Sissejuhatus

Kaasavat haridust peetakse oluliseks üle Euroopa. Ühinenud Rahvaste Hariduse, Teaduse ja Kultuuri Organisatsioon (UNESCO) ütleb üheselt, et kaasav haridus on õigluse ehk seeläbi ka kvaliteedi küsimus, mis kõiki õppijaid mõjutab (Euroopa Eripedagoogika ..., 2011). Kaasavat haridust saab nimetada investeringuks tulevikku. Tuleb panustada inimestesse, sest nad on meie ainus ressurss (Euroopa Eriõppe ja..., 2014).

Statistikaameti (s.a.) 2021. aasta andmete põhjal omandab Eestis 90% lasteaiaaeglastest lastest alusharidust lasteaias ja esimene kokkupuude kaasava haridusega saab alguse just lasteaias. Koos pikaajalise kaasava hariduse rakendamisega Eesti haridussüsteemis on välja jõutud kaasava hariduse olemuse uurimiseni (Kivirand *et al.*, 2020; Nelis & Pedaste, 2020). On tõdetud, et praegune riiklik kaasava hariduse lahendus on poolik ning ei ole andnud soovitud tulemusi. Lasteaedades on kaasavat haridust rakendatud 20 aastat ja koolides 10 aastat. Kaasava haridusega kaasnenud probleemid ei ole nende aastatega lahendusi leidnud (Saarevet & Häidkind, 2020). Iga aastaga suureneb erivajadustega laste arv lasteaedades (Riigikontroll, 2020), mis omakorda tingib tugisüsteemide keerulisemaks muutumise. Nii on lisaks õpetajatele ja õpetaja abile sageli rühma meeskonnaliikmeteks ka tugiisik ning teised tugispetsialistid.

Tõhusa kaasava hariduse tagamiseks on vajalik lastega töötavate spetsialistide vaheline koostöö (Trifonova, 2022). Eestis on varasemalt kaasava hariduse ja koostöö teemal koolieelsetes lasteasutustes tehtud mitmeid uuringuid (Piirsalu, 2023; Saar, 2021; Toht, 2023). Meeskonnatööd on uuritud lasteaias ja koolis üldiselt, kuid mitte kaasavas õpikeskkonnas, kus rühma meeskonnaliikmeteks on loetud ka tugispetsialistid. Käesolevas bakalaureusetöös käsitletakse rühma meeskonnaliikmetena õpetajaid, õpetaja abi, tugiisikut ning eripedagoogi. Kuigi eripedagoog ei ole rühmameeskonna igapäevane liige, siis kaasava hariduse kontekstis on tugispetsialistide olulisus välja toodud (Häidkind *et al.*, 2022).

Meeskonnatöö toimimisel koolieelses lasteasutuses on oluline, et kaasatud oleks kõik meeskonnaliikmed. Käesoleva töö autor ei leidnud seniseid uuringuid, mis käsitleks meeskonnatöö toimimist kaasavas õpikeskkonnas laiendatud rühmameeskonna vaates. Selle bakalaureusetöö fookuses ongi uurida meeskonnatöö toimimist kaasavas õpikeskkonnas laiendatud rühmameeskonna vaatevinklist.

Teoreetiline ülevaade

Kaasava hariduse mõiste ja kaasav õpikeskkond

Eestis on suund kaasava hariduse poole olnud juba aastaid. Tänapäeva hariduses lähtutakse kaasava hariduse põhimõttest, et ideaalis peaksid erivajadustega lapsed õppima koos tavalastega. Kaasava hariduse raames on mõeldud sellele, kuidas erivajadustega õppijaid kaasata tavalasteaedadesse (Häidkind & Oras, 2016). Kaasava hariduse tähendust mõistavad spetsialistid, haridusjuhid ja õpetajad erinevalt (Häidkind & Oras, 2016; Kivirand *et al.*, 2020). Seetõttu tuleks kaasava hariduse tähendusest rohkem rääkida ja jõuda võimalikult sarnase arusaamiseni, et teada, millest täpsemalt lähtuda.

Haridus- ja Noorteameti järgi on kaasava hariduse põhimõte tagada iga lapse võimetele ja vajadustele vastav hariduskorraldus (Haridus- ja Noorteamet, *s.a.*). Kaasava hariduse eesmärk on kõrvale jäämise ohus noortele ja lastele hariduse võimaldamine ning seeläbi kõigi laste füüsilise ja vaimse potentsiaali võimetekohase realiseerimise arendamine (Jaagant, 2016). Alushariduse kontekstis on Nelis ja Pedaste (2020) sõnastatud kaasava hariduse definitsioon järgmiselt:

Kaasavaks hariduseks nimetatakse inimõigusi arvestavat ja heale haridusele ligipääsu võimaldavat lähenemisviisi, kus lapsed tajuvad sotsiaalset integratsiooni ja kuuluvustunnet laiemas sotsiaalses võrgustikus, hoolimata nende erivajadustest, ning kaasamine saavutatakse laste aktiivse mõtestatud osaluse ja personaalse lähenemise kaudu lapse arengu toetamisel tema täielikku potentsiaali arvestades (lk 145).

Selle definitsiooni sõnastamisel lähtuti kaasava hariduse kahest dimensioonist – filosoofiline olemus ja praktiline olemus. Kaasava hariduse filosoofilise olemuse puhul mõeldakse juurdepääsu haridusele, inimõigusi, kuuluvustunnet ja sotsiaalset integratsiooni. Praktilise olemuse keskpunktis on kaasamise võimaldamiseks vajalikud praktilised küsimused. Täpsemalt selgitavad praktilist olemust kolm aspekti: osalemine alushariduses, tugisüsteemi olemasolu ning lapse igakülgsed arenguvõimalused lähtuvalt tema potentsiaalst. (Nelis & Pedaste, 2020). See kaasava hariduse mõiste selgitus on siinse töö lähtepunktiks.

Kaasav õpikeskkond lasteaias avardab laste arusaamist erinevate suhtlemis- ja käitumissituatsioonidega toimetulekust ning muudab laste suhtumist erivajadusega lastesse sallivamaks. On oluline, et kõik lapsed, sealhulgas erivajadusega lapsed, saaksid õppida oma rühma õpetajaga ühes ja samas rühmaruumis (Nelis & Pedaste, 2020). Õpetajal on suur vastutus kaasavate põhimõtete rakendamise ja kaasamist takistavate tegurite ületamise ees, osaledes otseselt õpetamise protsessis (Finkelstein *et al.*, 2021). Õpikeskkonna loomisel on õpetajal oluline roll. Kaasava hariduse rakendamise mudelis (Nelis & Pedaste, 2020) on õpetaja tasandil esitatud kaks võtmetunnust, milleks on õpetaja omadused ja õpetamine.

Õpetaja omadused sisaldavad endas õpetaja isikuomadusi, pädevusi ning kvalifikatsiooni ja see, millisel viisil õpetaja õpetab, loob õpikeskkonna. Õpetamise võtmetunnusteks on õppeprotsessi kvaliteet, varajane märkamine, õpieesmärkide seadmine, individualiseeritud õpi- ja õpetamistegevused, õpitulemuste hindamine, positiivsed suhted ja refleksioon (Nelis & Pedaste, 2020).

Selle töö kontekstis on kaasav õpikeskkond, kus ühes rühmaruumis õpivad tavalapsed koos erivajadustega lastega. Õpikeskkonna kujundavad lisaks õpetajatele ja õpetaja abile ka tugisik ja eripedagoog ning pidev koostöö nende vahel. Igaühe erinev panus ühise eesmärgi saavutamiseks on lapse arendamise seisukohalt oluline ja erivajadustega laste kaasamine vajab kõigi lapsega kokkupuutuvate isikute koostööd (Adams et al., 2016). Koostöö on kaasava õpikeskkonna kujundamisel oluline ja seetõttu peab see koostöö ka toimima ja olema tõhus.

Koostööd mõjutavad tegurid kaasavas õpikeskkonnas

Koostöö on oluline eeldus kaasavas õpikeskkonnas toimetulemiseks. Koostöö toimimine sõltub keskkonnast, milles meeskond töötab. Siin on oluliseks teguriks asutuse üldine kultuur. See tähendab koostööle orienteeritud kultuuri, mille olulisemad osad on professionaalne koostöö, meeskonnana tegutsemine, kollegiaalne tugi, suhtlemine, mentorlus, juhendamine, juhendite olemasolu ja hea info liikumine (Nelis & Pedaste, 2020).

Käesoleva töö kontekstis uuritakse kaasava hariduse tugisüsteemi toimimist meeskonnatöö kontekstis. See on oluline, kuna kaasava hariduse rakendamise seisukohalt on tähtis luua lapsele võimalikult toetav keskkond, mille tagavad lasteaia temaga kokku puutuvad täiskasvanud. Parima tulemuse saamiseks on oluline lastega kokkupuutuvate inimeste vaheline koostöö (Jaagant, 2016). Erinevad hiljutised uuringud (Karindi & Tamm, 2019; Paulsrud & Nilholm, 2020; Vint & Šuman, 2021) näitavad, et õpetajate ja tugispetsialistide vaheline koostöö on üks olulisemaid tegureid, mis toetab kaasavat haridust.

Kogu meeskonnaga ühiselt lapse toetamine on oluline süsteem. Lapse arendamiseks on vaja midagi tavalisest enam, midagi teistmoodi, midagi tundlikumat teha. Tähtis on teadmine, et just süsteemsus, korrapära ja vorm koos annavad õpetajatele turvatunde ja vabaduse lapse aitamiseks (Mägi, 2021). Näiteks lasteaia tähendab süsteemsus seda, et me teame, kelle poole pöörduda, kes on tugispetsialistid, kuidas koostöö on korraldatud ja millises vormis see toimub. Heale koostööle ühes meeskonnas on oluliste aspektidena välja toodud üldine meeldivus inimeste vahel, avatud suhtlemine, kuuluvustunne ja meeskonnatöö (Jardi et al., 2022).

Koostööd mõjutavad väga erinevad tegurid: liikmete huvi töö vastu, probleemidest rääkimine, omavaheline suhtlemine, olukordade ning oma mõtete selgitamine, kognitiivsed võimed, avatus uutele ideedele, väärtused ja motivatsioon, loovus, keskkonnategurid, töökogemus, varem kogetud sotsiaalsed rollid (Karindi & Tamm, 2019).

Lasteaia rühmameeskonnas töötavate liikmete ülesandeks on luua lastele võimalikult toetav keskkond. Kaasava õpikeskkonna loomiseks on vajalik teha koostööd. Oluline on koostöö koordineerimine, et leida paremad lahendused. Koostööd mõjutavad väga erinevad tegurid alates isikuomadustest kuni organisatsiooni kultuurini välja.

Koostöö osapooled ja koostöö toimimine rühma meeskonnas

Koostöö rühma meeskonnas sõltub rühmameeskonna liikmelisest koosseisust. Siinses töös käsitletakse rühma meeskonnana õpetajaid, õpetaja abi, tugiisikut ja eripedagoogi. Koolieelse lasteasutuse riikliku õppekava (2008) järgi on lasteaias erivajadusega lapse arengu toetamine meeskonnatöö, mille toimimise eest vastutab direktor. Erinevate tugispetsialistide, näiteks logopeedi ja eripedagoogi ning täiendava tugiisiku palkamine saab toimuda üksnes juhtkonna eestvedamisel ja nõusolekul (Häidkind, 2017). Nii on igas lasteaias ning lasteaia rühmas erinevad koostöö osapooled. Koostöö toimimiseks on seetõttu vajalik ka koordineerimine lasteaia tasandil, näiteks juhtkonna poolt. Asutuse siseselt peab hõlmama koostöö erinevaid tasandeid. Näiteks keeruliselt käituv laps rühmas tähendab eelkõige koostööd eri poolte vahel nii rühmas kui lasteaias üldiselt. See on meeskonnatöö, kus võimalusel osalevad lapse rühma õpetajad, muusikaõpetaja, liikumisõpetaja, logopeed, õpetaja abi ja ka juhtkonna esindaja (Käesel, 2015).

Lasteaias on lapse arengu ja õpikeskkonna eest peamine vastutus õpetajal. Kutsestandardi järgi on õpetaja ülesanded õppija individuaalsete õpivajaduste ja arengu toetamine, õpetamistegevuse kavandamine, õpikeskkonna kujundamine, rühma juhtimine, tagasisidestamine, kaasamine ja lapsevanemate nõustamine (Kutsestandard. õpetaja..., 2020).

Õpetaja abid tunnevad end samuti olulise liikmena rühma meeskonnas ja laste üldise heaolu tagajana. Õpetaja abil on järjest suurem roll meeskonnatöös õpetaja toetajana, mille üheks osaks on kaasa aidata õppetegevuse planeerimisele ja läbiviimisele (Vapper, 2019; Pöder, 2020). Seega koostöö õpetaja ja õpetaja abi vahel on oluline. On tähtis, et õpetaja ja õpetaja abi räägivad omavahel probleemidest ja arutavad läbi kavandatud tegevused (Karindi & Tamm, 2019).

Õpetajad vajavad kaasava haridusega seoses nõustamist tugispetsialistidelt, kes igapäevaselt rühmas ei tööta (Lundqvist, 2021). Nad soovivad eripedagoogi selleks, et neid

ära kuulatakse ja sobiva lahenduse leidmisel aidatakse (Rebane, 2017). Seega selgub, et eripedagoog peab järjest enam tegema koostööd õpetajatega, neid toetama erivajaduste märkamisel ja õppetöö läbiviimisel (Arcidiacono & Baucal, 2020; Karindi & Tamm, 2019; Nelis & Pedaste, 2020). Eripedagoogid ise näevad endal mitmeid rolle, näiteks lapse erivajaduse esmase märkaja ja kaardistajana, lapse arengu toetajana, perega suhtlejana, õpetaja nõustaja ja juhendajana, võrgustikutöö tegijana, lapse sotsiaalsete oskuste ja koolivalmiduse toetajana. Nad tõdevad, et omavad olulist rolli meeskonnatöös. Meeskonnaliikmena on eripedagoog vajalik, kuid seda raskendab eripedagoogide väike arv (Kirotar, 2021).

Järjest sagedamini on lasteaias suurenenud vajadus erivajadustega lastele tugiisikute järele, kes on samuti kaasavas õpikeskkonnas olulised meeskonnaliikmed. Lasteaias on tugiisiku ülesanne toetada erivajadusega lapse arengut, osalemist õppetöös, sotsiaalset toimetulekut ja hoolitseda tema turvalisuse eest lasteaia keskkonnas (Allik, 2014). Samuti nähakse tugiisiku ülesandena õpetaja assisteerimist erivajadusega lapse õppetegevustes (Takala, 2007). Tugiisikud on oma sõnade järgi eelkõige korraldajate rollis ja jälgivad, et erivajadusega laps ei segaks tegevust ning tagatud oleks lapse turvalisus. Kui õpetaja ning õpetaja abi rollid ja ülesanded on lasteaias selgelt välja kujunenud, siis tugiisikute tööülesanded on täpsemalt määratlemata (Allik, 2014).

Meeskonnatöö ja koostöö tõhususe kohta on veel palju õppida. Koostööl põhinevad koolikultuurid ja ametialased suhted ei teki juhuslikult. Selle asemel tuleb neid hõlbustada ja kasvatada (Quintero, 2017). Seega on see oluline uurimisteema ka alushariduses.

Töö uurimisprobleem, eesmärk ja uurimisküsimused

Meeskonnatöö on kaasavas õpikeskkonnas väga oluline. Eesti lasteaedades on meeskonnatöö toimimist kaasava hariduse kontekstis uuritud (Saar, 2021; Toht, 2023), kuid töö autor ei leidnud uuringuid meeskonnatöö toimimisest laiendatud rühmameeskonna vaatevinklist. Seega on uurimisprobleemiks puuduv teave meeskonnatöö toimimise kohta laiendatud rühmameeskonnas, kuhu kuuluvad õpetajad, õpetaja abi, tugiisik ja eripedagoog. Sellest tulenevalt on käesoleva bakalaureusetöö eesmärk välja selgitada, mis toetab meeskonnatööd ja millised takistused eksisteerivad meeskonnatöö toimimisel kaasava hariduse rakendamisel lasteaias ning millised on erinevate meeskonnaliikmete ülesanded laiendatud rühmameeskonnas. Tulenevalt eelnevalt kirjeldatud töö eesmärkidest on püstitatud järgmised uurimisküsimused:

1. Mis toetab meeskonnatööd kaasavas õpikeskkonnas?

2. Millised takistused eksisteerivad meeskonnatöös kaasava hariduse rakendamisel?
3. Millised on erinevate meeskonnaliikmete ülesanded kaasavas õpikeskkonnas?

Metoodika

Valim

Valim on moodustatud ühe lasteaia töötajatest. Tegemist on mugavusvalimiga, mille käigus osalevad uurimises uurijale lihtsasti kättesaadavad isikud (Rämmer, 2014). Uuringu osalejateks valiti need töötajad lasteaias, kes puutuvad enam kokku erilist tähelepanu vajavate lastega. Valimit koostades arvestati, et isikute ametikohad peegeldavad võimalikult täpselt ühe rühma meeskonna koosseisu. Uuringus osales kokku viis töötajat: kaks õpetajat, üks õpetaja abi, üks tugiisik ning üks eripedagoog. Osalejate vanus jääb vahemikku 27–67 aastat. Kõige pikema tööstaažiga uuringus osaleja on töötanud lasteaias 15 aastat ning kõige lühema tööstaažiga kaks aastat.

Kõiki uuringus osalejaid informeeriti, et uurimuses osalemine on vabatahtlik ja loobuda võib igal hetkel. Osalejaid teavitati, et vastuseid kasutatakse ainult käesoleva uurimistöö tegemise tarbeks ning osalejaid ei identifitseerita, asendades vastajate nimed koodidega V1, V2 jne. Kood V tähistab vastajat ning number intervjuu toimumise järjekorda.

Andmekogumine

Andmete kogumiseks kasutati poolstruktureeritud individuaalintervjuud. Intervjuu kava koostati lähtuvalt töös püstitatud uurimisküsimustest, et selgitada välja meeskonnatöö toimimine kaasavas õpikeskkonnas (vt lisa 1). Esmalt viidi läbi prooviintervjuu ja kuna prooviintervjuuga saadi kõik sisulised vastused uurimisküsimustele ja intervjuu kavas muudatusi ei tehtud, siis kaasati prooviintervjuu käesolevasse bakalaureusetöösse.

Intervjuud toimusid veebruaris 2024 ja viidi läbi iga intervjuus osalejaga neile sobival ajal. Neli intervjuud salvestati lasteaia privaatses ruumis ja üks intervjuueerija juures kodus. Enne intervjuud tutvustati intervjuueeritavale töö teemat ning eesmärke ja küsiti luba intervjuu salvestamiseks ning märkmete tegemiseks. Intervjuude keskmine ajaline kestus oli 19 minutit. Kõige pikema intervjuu kestus oli 23 minutit ja kõige lühema 16 minutit. Intervjuud salvestati autori mobiiltelefoniga, kasutades helisalvestuse rakendust.

Andmeanalüüs

Andmete analüüsimiseks kasutati kvalitatiivset sisuanalüüsi ja selle induktiivset lähenemist. Kvalitatiivset sisuanalüüsi kasutatakse, et uurida tekstide sisu ning nende kontekstist

tähendust siis, kui puuduvad varasemad uurimused või need on mittetäielikud. Induktiivne lähenemine võimaldab luua uusi mõisteid või konkreetsema tasandi seletusmudeleid (Kalmus *et al.*, 2015).

Andmeanalüüs koosnes kolmest etapist. Esmalt intervjuud transkribeeriti, kasutades veebipõhist kõnetuvastusprogrammi (Olev & Alumäe, 2022). Transkribeeritud intervjuudes asendati osalenute nimed koodidega (V1, V2, V3, V4, V5). Transkriptsioone oli kokku 26 lehekülge. Teises etapis toimus transkriptsioonide ülevaatamine koos helisalvestiste kuulamisega. Transkriptsioone kontrolliti kolmel korral, mille käigus parandati tekkinud vead ning seejärel eemaldati tekstist kordused ja häälightsusi väljendavad sõnad, näiteks “mhm”, “ja- jah”. Kolmandas etapis toimus teksti kodeerimine. Selle jaoks kasutati QCMap kvalitatiivset andmetöötluskeskkonda (qcamap.org). Programmis leiti iga uurimisküsimuse kohta tekstist tähenduslikud üksused, millele anti sisust lähtuvalt nimetus ehk kood. Sarnastest koodidest moodustati kategooriad ja seda tehti iga uurimisküsimuse kohta eraldi (vt lisa 2). Mõne uurimisküsimuse puhul tekkisid alakategooriad ja peakategooriad. Töö usaldusväarsuse tõstmiseks kasutati kaaskodeerijat, kelleks oli põhikoolis töötav õpetaja. Kategoriseerimisel lahkarvamusi ei tekkinud ning läbi arutelude jõuti ühiste tulemusteni.

Tulemused

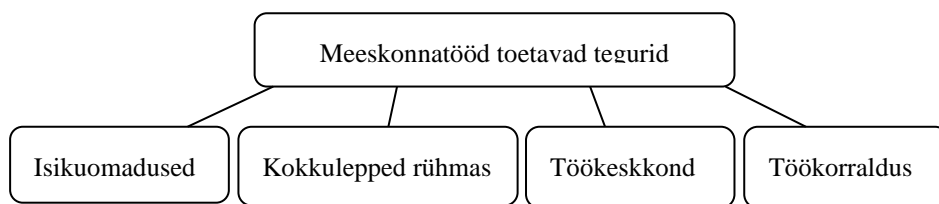
Käesolevas uurimuses saadud tulemused esitatakse uurimisküsimuste kaupa. Iga uurimisküsimuse juures on esitatud tekkinud kategooriad. Töös on esitatud tulemusi näitlikustavad ja tõendavad väljavõtted intervjuudest.

Sissejuhatuses küsiti intervjueeritavatelt, milline on nende jaoks kõiki lapsi kaasav õpikeskkond, kui oluliseks peetakse meeskonnatööd ning kes on nende arvates meeskonnaliikmed. Vastanute sõnul on kaasav õpikeskkond tänapäevane, motiveeriv, kaasav, mänguline, lapse huvide, erisuste, vajaduste, võimekustega arvestav. Meeskonnatööd kaasavas õpikeskkonnas pidasid kõik intervjueeritavad väga oluliseks. Meeskonnaliikmeteks moodustusid rühmaõpetajad, tugispetsialistid, õpetaja abid, liikumisõpetaja, muusikaõpetaja, juhtkond ja tugiisikud. Selles töös käsitletakse rühmameeskonnana rühmaõpetajaid, õpetaja abi, tugiisikut ja eripedagoogi.

Meeskonnatööd toetavad tegurid kaasavas õpikeskkonnas

Esimese uurimisküsimuse “Mis toetab meeskonnatööd kaasavas õpikeskkonnas?” alla tekkis neli kategooriat, mis on toodud joonisel 1.

Joonis 1. Meeskonnatööd toetavad tegurid

Andmeanalüüsist selgus, et üheks meeskonnatööd toetavaks teguriks on rühma meeskonnaliikmete *isikuomadused*. Nende seast toodi välja avatust kriitikale, see tähendab, et ollakse võimelised teisi ära kuulama ja öeldut arvesse võtma. Samuti toodi välja julgust küsida teiste arvamust ja vajadusel nõu. Heaks meeskonnatöö eelduseks peeti üldist omavahelist sobivust ja head läbisaamist. Oluliseks peeti, et lasteaias töötaval inimesel peab olema kutsumus ehk sisemine soov töötada ning valmisolek panustada sada protsenti.

“Kõik meeskonnaliikmed töötavad ühe eesmärgi nimel. Ja on vastuvõtlikud edasiviivale kriitikale ja annavad ka tagasisidet ning on valmis panustama sada protsenti.”(V2)

Teiseks toetavaks teguriks osutusid *kokkulepped rühmas*. Selle all peeti silmas ühtset eesmärki ja kokkulepitud tegevusi rühmameeskonnas ning ühist arusaama kaasavast õpikeskkonnast. Tähtis on kõigi meeskonnaliikmete ettepanekuid arvesse võtta, ühiselt otsustada ja kavandada tööd rühmas. Vajalikuks peeti ka ühiseid arutelusid, tagasisidestamist, julgust väljendada oma mõtteid ja teiste ärakuulamist kokkulepete tegemisel. Kõik vastanud pidasid väga oluliseks koostööd, panustamist ja tagasisidet teistelt meeskonnaliikmetelt.

“Asju tulekski läbi arutada, koos mõelda, koos teha. Ongi nii, et terve rühma meeskond võiks arutada läbi kas siis kuu- või nädalaplaane. Kindlasti on keegi, kellel tuleb mingi väga hea idee, mille peale kohe ise ei ole tulnud.” (V5)

“Vastav väljaõpe ma arvan ja ühtne arusaam, mis see kaasav õpikeskkond on ja ongi need eesmärgid, et on koos paika pandud ja kõik osapooled on nii-öelda sellega nõus.” (V2)

Kolmanda olulise toetava tegurina tõi andmeanalüüs välja *töökeskkonna*. Juhtkond peab võimaldama igal meeskonnaliikmel end ametialaselt täiendada. Töökeskkonna tingimuste all nähti ka juhtkonna toe olulisust, näiteks aidata lahendada rühmas tekkinud muresid ja vajadusel suhelda lastevanematega. Juhtkonnal nähti ka vastutust õpikeskkonna kujundamisel, näiteks õppevahendite soetamisel ja kaasaegse keskkonna loomisel.

“Juhtkond võib-olla esmajoones peakski olema toeks seal vanematega suhtlusele ja peaks võimaldama õigeid õppevahendeid rühma, et oleks kaasaegne, sobiv, lapsi ja õpetaja eesmärke arvestav. Ja ka väljaõpet pakkuv.” (V2)

Neljanda toetava tegurina tekkis andmeanalüüsi tulemusel *töökorraldus*. Vastajad pidasid vajalikuks konkreetset tööjaotust, kus kõikidel meeskonnaliikmetel on kindlad ülesanded. Oluliseks peeti arvestamist inimese tugevustega. Peamise toetava tegurina töid kõik vastajad välja kattuva tööaja, mis aitab paremini ühiselt tegevusi planeerida ja õppetööd läbi viia.

“Kui igal ühel on selge, mida ta täpselt tegema peab, siis ma arvan, töö läheb kiiremini.” (V2)

“Mina arvan, et toetabki praegune töögraafik, kus hommikul poole kümnest algab õpetajatel kattuv aeg. See on just sellepärast hea, et õpetajad saavad ikkagi koos mõelda, korraldada õpitegevust rühmas. Samas on õpetajatel ülevaade sellest, kuidas läheb lastel või teatud lastel liikumistunnis või muusikatunnis. Tal on ülevaade sellest olemas.”(V4)

Oluliseks peeti vajaliku personali olemasolu. Näiteks kui rühmameeskonnas keegi haigestub, siis talle oleks olemas kindel asendaja, kes tema tööülesanded üle võtab ja meeskonnaga ühineb. Konkreetne asendaja tagab stabiilsuse meeskonnas.

“Rühmas võiks üks kindel asendaja olla, aga lihtsalt elu teeb omad korrektuurid. Kui on õpetaja või õpetajad haiged, siis tuleb lihtsalt ümber korraldada.” (V4)

Töökorralduse juures toodi välja veel rühmameeskonnaliikmete kaasamise ning nõustamise olulisus. Kaasamise all peeti silmas, et kõik meeskonnaliikmed, sealhulgas tugiisik ja õpetaja abi, oleksid kaasatud õppetegevustesse. Nõustamist ja tuge oodati eelkõige eripedagoogi ja juhtkonna poolt. Lisaks peeti oluliseks teha tihedat koostööd nii liikumis- kui muusikaõpetajaga, et lapsi igakülgset kaasava hariduse kontekstis toetada. Vajadust tunti ka psühholoogi järele, kes aitaks lahendada keerulisi juhtumeid.

“Väga vaja oleks tegelikult eraldi logopeedi ja sotsiaalpedagoogi, et on näha, et ka meie rühmas on need probleemid. Kindlasti juhtkonna poolt erispetsialistide leidmine ja kaasamine.” (V3)

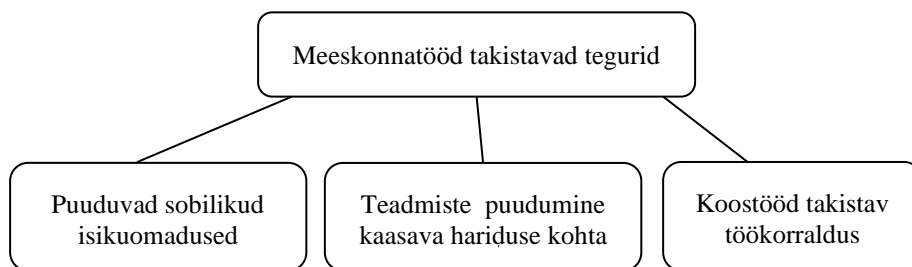
“Kindlasti võiks kaasata rohkem nii tugiisikuid kui õpetaja abisid tegevustesse. Kindlasti võiks kaasata mingisugustesse tegevustesse ka liikumis-, muusikaõpetajat või eripedagoogi mingeid tegevusi läbi viima.”(V5)

“No ideaalis võiks olla ka psühholoog, kelle poole siis pöörduda keerulisematel puhkudel või üldse.” (V1)

Meeskonnatööd takistavad tegurid

Teise uurimisküsimuse “Millised takistused eksisteerivad meeskonnatöös kaasava hariduse rakendamisel?” alla tekkis kolm kategooriat, mis on toodud joonisel 2.

Joonis 2. Meeskonnatööd takistavad tegurid

Meeskonnatööd takistava tegurina toodi välja, et meeskonnaliikmetel *puuduvad sobilikud isikuomadused*. Näiteks nimetati julguse puudumist oma arvamuse avaldamise osas, paindumatust ning ka suhtumist, sealhulgas kaasavasse haridusse. Pinged rühmameeskonnas takistavad koostööd. Arvamusi küll avaldatakse, kuid ei suudeta leida ühisosa. Alati ei jõuta kokkuleppele ja ühiste otsusteni.

“Raske on ka vanematega suhelda, kui on keegi mingeid barjäärid seadnud, või on eelnevalt mingi negatiivne kogemus, siis ega väga ju ei julge minna rääkima muredest.” (V2)

“Erinev suhtumine kaasavasse haridusse, osad ju pooldavad, osad ei poolda nii väga.” (V2)

“Ja ma arvan kindlasti, kui puudub koostöö, et rühma meeskonnaliikmed ei saa kuidagi koostööle. Ühel on üks arvamus ja teisel teine arvamus, need isikuomadused on nii erinevad, et selle arvelt siis kogu rühm kannatab.” (V3)

Teise takistava tegurina avaldus töötajate *teadmiste puudumine kaasava hariduse kohta*, näiteks meeskonnaliikmete erinevad teadmised kaasava hariduse ja selle toimimise kohta. Väljendati vajadust nii kaasava hariduse kui erivajadustega laste teemaliste koolituste järele.

“Ma arvan ikka, et oleks vaja, sest sellest kaasavast haridusest on nii palju räägitud, aga siiani ma arvan, et päris paljud õpetajad ei toimi selliselt või ei ole kursis sellega. Mida rohkem sellega kurssi viiakse, siis jah oleks kindlasti vajalikud.” (V3)

“Kõigepealt võib-olla väljaõpe, et väljaõpe võib olla puudulik õpetajatel. Nad ei ole saanud vastavat koolitust näiteks erivajadustega lastega töötamiseks.” (V1)

Kolmandaks koostööd takistavaks teguriks oli *koostööd takistav töökorraldus*. Välja toodi suured nõudmised rühmameeskonnale üldiselt. Silmas peeti ühelt poolt suurt õppekava mahtu, laste suurt arvu ühes rühmas ja erivajadustega lastega tegelemist. Teiselt poolt nõuavad suure osa ajast erinevad koosolekud, ürituste korraldamised ja osavõtnud üritustest ning erinevates töögruppides osalemine. Enamik vastajaid pidasid takistavaks teguriks ajapuudust.

“Üldiselt puudub see aeg omavahel arutada rühma tegemisi ja millised plaanid on järgmiseks nädalaks või järgmiseks kuuks. See tempo on kuidagi hästi kiire kogu aeg. On igasugused koosolekud, koolitused, et ei ole sellist rahulikku rühma elu.” (V3)

Koostööd takistava töökorralduse all nimetati veel erialaspetsialistide puudumist ja vähest sekkumist. Eeskätt erinevate tugispetsialistide puudust lasteaias ja eripedagoogi suurt koormust, mille tõttu on liiga vähe aega rühmas laste vaatluste tegemiseks ja laste arengu hindamiseks. Tugevalt väljendati vajadust logopeedi ja psühholoogi järele. Ilmnes ka vajadus toetuse järele, toetamaks võõrkeelseid, eelkõige ukrainakeelseid lapsi rühmas. Samuti nimetati murekohaks tugiisiku haigestumist või puudumist tugilapse juurest. See toob kaasa keerulised olukorrad rühmas ja raskendab lastega õppetöö läbiviimist. Kindla asendaja puudumine raskendab omakorda koostööd rühmas. Meeskonnaliikme haigestumine tähendab sageli plaanide muutusi ning häirib meeskonnatööd.

“Logopeedi puudus on suur, see ei puuduta ainult võõrkeelseid lapsi, vaid ka teisi. Psühholoogi abi on väga kaugel, selleks tuleb linna sõita, sinna on raske aegu saada.” (V4)

“Ma tooksingi välja kohe tugiisiku poole pealt, et kui näiteks tugiisik on haigestunud, see kindlasti väga mõjutab ja ka näiteks mõne lapse puhul, kellel oleks vaja tugiisikut, aga see puudub” (V3)

“Ja kindel asendaja rühmas, et kui on üks õpetaja haige, siis on ka lastele ja lastevanematele teada, et on see üks ja sama kindel asendaja, mitte et kogu aeg inimesed vahetuvad ja puudub stabiilsus.” (V3)

Veel nimetati tugispetsialisti tööaja mittekappivust vanematega kohtumiseks. Näiteks on eripedagoogil keeruline jõuda vanemateni, sest tema tööaeg ei kattu laste lasteaeda toomise ja viimise ajaga.

“Tugispetsialistil on muidugi vanemateni raske jõuda, sest et enamik tulevad siis, kui veel ei ole jõudnud tööle ja lähevad siis, kui juba töölt ära läinud.” (V2)

Takistusena ilmnes ka liiga piiritletud tööjaotus. Näiteks võivad rühmas olla harjumuseks saanud tegevuste ettevalmistused, mis ei pruugi kõigile osapooltele tegelikult sobida. See on ajaga välja kujunenud ja sellega lepitakse, kuid see raskendab koostööd.

“Võib-olla vahel liiga piiritletud ülesannete, kuidas nüüd öelda, jagamine. Ideaalis peaks kõik nagu kõike tegema, aga meil kipub olema võib-olla palju seda, et me oleme jaganud ülesandeid liialt, et üks teeb kunsti ja teine teeb siis näiteks seal muid asju. Tegelikult kõik peaks kõike tegema.” (V1)

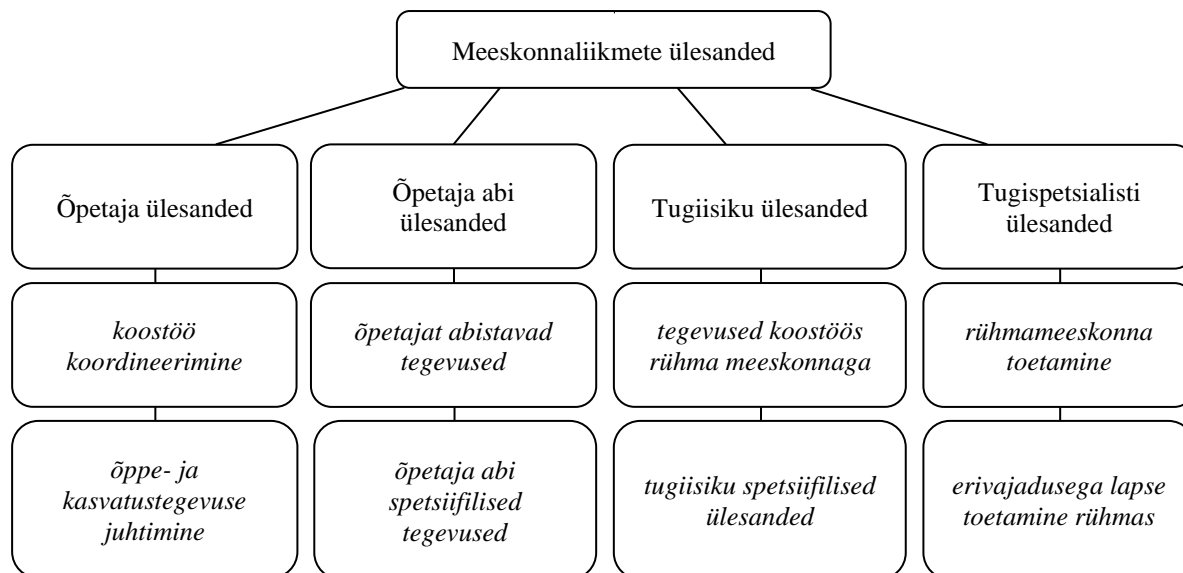
Kattuv tööaeg osutus nii toetavaks kui takistavaks teguriks. See näitab, kui oluline on meeskonna ühine tööaeg. Õpetajatel on võimaldatud osa päevast koos tööll olla, kuid ühist rahulikku planeerimise aega ei ole piisavalt. Samuti väljendati, et kaasavas õpikeskkonnas, kus on palju tuge vajavaid lapsi, on oluline, et õpetaja ei tegeleks nende lastega üksinda, näiteks hommikuti lapsi lasteaeda vastu võttes.

“Seda õpetajate kattuvat aega võiks olla maksimaalselt.” (V5)

Meeskonnaliikmete ülesanded kaasavas õpikeskkonnas

Kolmanda uurimisküsimuse “Millised on erinevate meeskonnaliikmete ülesanded kaasavas õpikeskkonnas?” alla tekkis neli kategooriat koos alakategooriatega (joonis 3).

Joonis 3. Meeskonnaliikmete ülesanded

Andmeanalüüsist selgus, et meeskonnaliikmete ülesanded rühma kaasavas õpikeskkonnas on enamasti kattuvad. Kõigi meeskonnaliikmete ülesandeks rühmas on tegeleda õppe- ja kasvatustegevusega. *Õpetaja* ülesannete alla tekkis kaks alakategooriat: õppe- ja kasvatustegevuse juhtimine ning koostöö koordineerimine rühma meeskonnas. Siinkohal nähti õpetajat kogu õppetöö protsessi juhina ja vastutajana. Tema valmistab ette õppetegevused ja otsib välja vajalikud materjalid. Teised rühmaliikmed eeldavad õpetajalt koostöö juhtimist rühmameeskonnas.

“Õpetaja ülesanne on kogu selle rühmatöö koordineerimine, tegelikult kogu selle rühma meeskonna toimimine. Õpetaja vajadusel ka juhendab, abistab, võtab vastutuse. Nii et tegelikult on õpetaja kogu rühmas A ja O.”(V1)

Õpetaja abi ülesannete alla tekkis samuti kaks alakategooriat. Esimene alakategooria on õpetajat abistavad tegevused, kuhu kuuluvad õppe- ja kasvatustegevuses osalemine ja vajadusel infovahetus vanematega. Teine alakategooria on õpetaja abi spetsiifilised tegevused, mille hulka kuuluvad näiteks puhtuse hoidmine rühma ruumides ja toidu jagamine söögiaegadel.

“Õpetaja abi ülesanded rühma meeskonnas, ma arvan nii, nagu ma eelpool nimetasin, et anda õpetajale nõu kui ta märkab õpitegevuse juures midagi, mis võiks teisiti olla kui ka ise kaasalöömine ja panustamine. Rühmaga üldiselt tegelemisel ja ka aitamisel.” (V3)

Meeskonnatöö toimimine lasteaiarühma kaasavas õpikeskkonnas ühe lasteaia näitel 16

“Toetada võib-olla õpetajat erinevates tegevustes, mitte ainult see puhtuse hoidmine, aga kõik need õppetööd ja olles õpetaja jaoks õpetaja nii-öelda see üks tugiposte.” (V2)

Tugiisiku ülesannete alla moodustus samuti kaks alakategooriat: ülesanded koostöös rühma meeskonnaga ja tugiisiku spetsiifilised ülesanded. Sarnaselt õpetaja abile on ka tugiisiku ülesandeks õpetajat õppe- ja kasvatustegevustes toetada. Näiteks peeti vajalikuks, et tugiisik aitaks kohandada õppematerjali tuge vajavale lapsele sobivamaks. Leitakse, et tugiisikul on oluline roll ka teiste laste toetamisel hetkel, kui tugilaps tuge ei vaja.

“Tugiisik peaks kindlasti tundma huvi ja osalema õppetöö koostamisel. Vajadusel õpetajalt nõu küsima või vastavalt oma tugilapsele lähtudes ise pakkuma, mis on selle lapse jaoks sobilik.” (V2)

„Ta on lapse toetaja igal hetkel, igal ajal, igas õppetegevuses, vajadusel aitab näiteks ülesandeid lihtsamaks muuta.“ (V1)

Tugiisiku spetsiifilisteks ülesanneteks nimetati eelkõige tegelemist selle lapse erivajadustega, kelle tugiisikuks ta on määratud. See tähendab talle määratud tugilapse toetamist ja tema vajaduste eest seismist, sealhulgas sotsiaalsete suhete arendamist teiste rühmakaaslastega.

“No eks number üks on ikkagi enda tugilapse toetamine ja tema vajadustega tegelemine. Meid ka kindlasti aitab väga palju õpitemeetodite juures, et need läbi viia ja vast lapsi siis aidata ja suunata, kui on õpetajatel abi tarvis. Aga üldiselt ikkagi jah oma lapsega tegelemine, aitamine. Sealjuures ka ta teeb väga palju, et kõik teiste vajadused saaksid täidetud, kui on vaja milleski abi.” (V3)

Tugispetsialisti ülesannete alla moodustus samuti kaks alakategooriat: erivajadusega lapse toetamine rühmas ja rühmameeskonna toetamine. Välja toodi õpetaja nõustamine, rühmameeskonnale tagasiside andmine, nõu andmine erinevate meetodite kasutamise kohta, meeskonna murekohtade kuulamine ja toetamine lapse arendamisel.

“Tugispetsialist eelkõige ka ikkagi tegeleb lastega, nende lastega just, kellel on seda erilisel vaja, kuid üldjuhul ikkagi annab rühmameeskonnale tagasisidet, annab mingisuguseid erinevaid lähenemisviise erinevatele lastele. Konsulteerib õpetajatega, et kuidas mingi lapse puhul mingi asi võiks toimida, mida võiks ümber korraldada või vajadusel üldse ära jätta.” (V5)

Tugispetsialisti ülesannete hulka kuulub erivajadusega lapse toetamine rühmas. Eelkõige on mõeldud individuaalset tööd erituge vajava lapsega ja lapse jälgimist rühmas. Tugispetsialisti ülesandeks peeti veel erivajadustega lastele õppetöö läbiviimiseks vajalike vahendite muretsemist, laste vaatlemist rühmas ja kokkuvõtete tegemist. Eripedagoogi ülesandena nähakse ka lastevanematega suhtlemist. Eelkõige nõu ja tagasiside andmine seoses lapse arenguga.

“Tugispetsialist on meil siis eripedagoog ja tema on käinud meil võtnud enda juurde lapsi, kes vajaksid sellist üks ühele tegelemist ja välja selgitada, kuidas siis tema arengut paremini toetada. Andnud ka meile selles osas nõu ja ka lapsevanemaga suhelnud. Võiks käia rohkem rühmas üldiselt lapsi vaatlemas, kõiki lapsi ja anda siis ka õpetajatele nõu, kuidas efektiivsemalt rühma aidata või toetada.” (V3)

“Aidata suhelda vanematega, nõustada vanemaid, nõustada õpetajaid ning toetada meeskonda ja last.” (V2)

Arutelu

Bakalaureusetöö eesmärgiks oli uurida meeskonnatöö toimimist kaasavas õpikeskkonnas laiendatud rühmameeskonna vaatevinklist. Laiendatud rühmameeskonna liikmeteks on õpetajad, õpetaja abi, tugiisik ja eripedagoog. Töös püstitati kolm uurimisküsimust, mille abil selgitati välja meeskonnatööd toetavad ja takistavad tegurid ning meeskonnaliikmete ülesanded kaasavas õpikeskkonnas.

Töö esimeseks uurimisküsimuseks oli: *Mis toetab meeskonnatööd kaasavas õpikeskkonnas?* Uuringust selgus, et kaasava hariduse kontekstis meeskonnatööd toetavad ja koostööd soodustavad tegurid on: positiivsed isikuomadused, selged kokkulepped rühmas, sobiv töökorraldus ja töökeskkond. Kaasava hariduse ühe osana omavad väga suurt rolli õpetaja isikuomadused (Nelis & Pedaste, 2020). Heale koostööle aitavad kaasa üldine meeldivus inimeste vahel, avatud suhtlemine, kuuluvustunne ja meeskonnatöö (Jardi et al., 2022; Karindi & Tamm, 2019). Seega tuleks lasteaias meeskondade komplekteerimisel arvestada inimeste isikuomaduste ja omavahelise sobivusega, mis osutub sageli aga keeruliseks, sest isikuomadused ei pruugi inimeste värbamisel väljenduda. Teiseks on keeruline mittesobivuse ilmnemisel meeskondi muuta. Siiski tasub sellele lasteaias tähelepanu pöörata. Uurimistulemused toetavad varasemaid uuringuid, mille järgi mõjutab koostööd näiteks probleemidest rääkimine, omavaheline suhtlemine, olukordade ning oma mõtete selgitamine, avatus uutele ideedele, motivatsioon. Need tegurid on paljuski seotud inimese isikuomadustega, millega lasteaias tõhusa koostöö eesmärgil arvestada. Töökeskkonna loomisel on oluline roll juhtkonnal (Häidkind, 2017), kes pakub meeskonnale tuge, võimaldab koolitusi ja kujundab töökeskkonna tingimusi (Mägi, 2021). Uurimistöö andis kinnitust, et konkreetne töökorraldus, mis sisaldab kattuvat tööaega ja ülesannete selgust, toetab meeskonnatööd. Seetõttu tuleks meeskonnatöö tõhustamisel lasteaias läbi mõelda, milline töökorraldus on parim meeskonnatöö toetamiseks ja kõik meeskonnaliikmed peaksid osalema juba õppe- ja kasvatustegevuste kavandamisel, et arutada läbi iga meeskonnaliikme ülesanded.

Teiseks uurimisküsimuseks oli: *Millised takistused eksisteerivad meeskonnatöös kaasava hariduse rakendamisel?* Takistustena ilmnes sobilike isikuomaduste puudumine, samuti koostöö puudumine, teadmiste puudumine kaasava hariduse kohta ning koostööd takistav töökorraldus. Sobilikud isikuomadused on meeskonnatöös väga olulised ja need on välja toodud ka kaasava hariduse rakendamise mudelis (Nelis & Pedaste, 2020). Sobilike isikuomaduste puudumine on takistuseks meeskonnatöö rakendamisel. Meeskonnatööd takistab ka ebaselge töökorraldus, sest teadmiste puudumine kaasava hariduse kohta ning süsteemsuse ja korrapära puudumine võtavad tegutsemiseks ära turvatunde (Häidkind, 2005). Seega tuleks esmalt lasteaias tähelepanu pöörata personali teadlikkuse tõstmisele kaasava hariduse kohta ja vajalike pädevuste arendamisele. Samamoodi aitab parem teadlikkus siis kaasa sobiva töökorralduse loomisele, mis soodustab tõhusat meeskonnatööd.

Kolmanda uurimisküsimusega selgitati: *Millised on erinevate meeskonnaliikmete ülesanded kaasavas õpikeskkonnas?* Õpetaja ülesanneteks on koostöö koordineerimine ning õppe- ja kasvatustegevuse juhtimine. Õppe- ja kasvatustöösse panustavad kõik rühma meeskonnaliikmed, kuid selle organiseerimise vastutust nähakse õpetajal, kes on kaasava õpikeskkonna kujundaja ja eestvedaja. Õpetaja vastutus õppe- ja kasvatustegevuse eest on selgelt välja toodud Koolieelse lasteasutuse riiklikus õppekavas (2008) ja kaasava hariduse rakendamise mudeli (Nelis & Pedaste, 2020) järgi on õpetaja tasand üks haridussüsteemi tasanditest, mis viitab samuti õpetaja olulisusele, sealhulgas meeskonnatöö toimimisel.

Õpetaja abil on oma töö spetsiifilised ülesanded ning lisaks sellele on tal suur roll toetada õpetajat erinevates tegevustes, näiteks panustamine meeskonnatöösse ning õpetaja toetamine õppe- ja kasvatustöös. Sama tulemuseni on jõutud ka varasemates uuringutes (Vapper, 2019; Pöder, 2020).

Tugiisiku ülesannete alla kuuluvad erinevad tegevused koostöös rühma meeskonnaga ja tugiisiku spetsiifilised ülesanded. Takala (2007) toob samuti välja, et tugiisiku ülesanne on toetada õpetajat õppe- ja kasvatustegevuses, sealhulgas erivajadusega lapse õppetegevuste läbiviimisel. Siinses uuringus ilmnes üllatuslikult, et tugiisiku ühe ülesandena nähakse õppematerjali kohendamist tugilapse vajaduste järgi. Siiski ei saa see olla tugiisiku ülesanne, kui tal puudub vastav kompetents ja Eestis ei ole teadaolevalt tugiisikutele seatud kvalifikatsiooninõudeid. Pigem saab tugiisiku ülesandeks olla õpetaja toetamine lapse erivajadusest lähtuvalt. Varem on leitud, et tugiisiku esmaseks ülesandeks on tugilapse

toetamine, tema vajaduste eest seismine ja sotsiaalsete suhete arendamine teiste rühmakaaslastega (Allik, 2014).

Tugispetsialisti ülesanded on rühmameeskonna toetamine ja erivajadustega lapse toetamine rühmas. Tugispetsialistil on meeskonnatöös oluline roll nõustajana ja tagasisidestajana. Kaasava hariduse seisukohast on koostöö erinevate meeskonnaliikmete, sealhulgas eripedagoogi vahel, väga oluline (Arcidiacono & Baucal, 2020; Karindi & Tamm, 2019; Nelis & Pedaste, 2020) ja lasteaiaõpetajate jaoks on koostöö tugispetsialistiga kaasava hariduse rakendamisel samuti väga oluline, sest mitmed uuringud toovad välja, et õpetajad tunnevad ennast erivajadustega laste toetamisel ebakindlalt (Peck & Neeper, 2022).

Seega on igal meeskonnaliikmel selged ülesanded, mida oodatakse kaasavas õpikeskkonnas ja on oluline, et need ülesanded lasteaias kõigi meeskonna liikmete vahel selgelt läbi räägitakse ning vajadusel ka tuge pakutakse.

Uuringust selgus, et meeskonnatöö toimimist kaasavas õpikeskkonnas mõjutavad mitmed erinevad tegurid, millega lasteaias arvestada. Siiski saab töö piiranguna välja tuua osalejate valiku vaid ühest lasteaiaist. Nii võis organisatsioonikultuur ja selle lasteaia eripära tulemusi mõjutada. Seetõttu pole nende tulemuste põhjal võimalik üldistusi teha.

Praktilise väärtusena annab sinne töö ülevaate meeskonnatöö toimimisest kaasavas õpikeskkonnas laiendatud meeskonnaliikmete vaatevinklist, selgitades välja meeskonnatöö toimimist toetavad ja takistavad tegurid ning ootused meeskonnaliikmete ülesannetele. See on teadaolevalt esimene uurimistö, milles on uuritud õpetajate, õpetaja abi, tugiisiku ja eripedagoogi meeskonnatöö toimimist ühiselt. Uuring annab võimaluse siinse töö tulemuste üle mõelda ning lasteaia igapäevatoos arvesse võtta. Kuna uurimuses osalejad nägid kaasava hariduse meeskonnaliikmetena ka liikumisõpetajat, muusikaõpetajat ja juhtkonda, siis võiks edaspidi uurida meeskonnatöö toimimist kaasavas õpikeskkonnas, hõlmates kõiki täiskasvanuid, kes igapäevaselt lapsega lasteaias tegelevad.

Tänuõnad

Soovin tänada kõiki uuringus osalejaid, kes aitasid kaasa minu lõputöö valmimisele. Suur tänu minu juhendaja Pille Nelisele, kes andis töö valmimisel pidevat tagasisidet ja soovitusi ning pühendas aega teema üle arutlemiseks.

Autorsuse kinnitus

Kinnitan, et olen koostanud ise käesoleva lõputöö ning toonud korrekselt välja teiste autorite ja toetajate panuse. Töö on koostatud lähtudes Tartu Ülikooli haridusteaduste instituudi lõputöö nõuetest ning on kooskõlas heade akadeemiliste tavadega.

Kasutatud kirjandus

- Adams, D., Mohamed, A., Moosa, V., Shareefa, M. (2021). Teachers' readiness for inclusive education in a developing country: fantasy or possibility? *Educational Studies*.
<https://doi.org/10.1080/03055698.2021.1908882>
- Allik, E. (2014). *Erivajadusega lapse tugiisiku töö haridusasutuses tugiisikute pilgu läbi* [bakalaureusetöö, Tartu Ülikool]. DSpace. <http://hdl.handle.net/10062/43463>
- Arcidiacono, F., & Baucal, A. (2020). Kaasav haridus ja õpetajakoolitus sotsiaal-kultuurilisest käsitlusest lähtudes. *Eesti Haridusteaduste Ajakiri*, 8(1), 5–25.
<https://doi.org/10.12697/eha.2020.8.1.02a>
- Euroopa Eripedagoogika Arendamise Agentuur. (2011). *Juhtpõhimõtted kaasava hariduse kvaliteedi arendamisel. Soovitused praktikule*.
<https://www.eenet.org.uk/resources/docs/key-principles-ET.pdf>
- Euroopa Eriõppe ja Kaasava Hariduse Agentuur. (2014). *Viis põhisõnumit kaasava hariduse kohta. Teooria rakendamine praktikas*. https://www.european-agency.org/sites/default/files/Five_Key_Messages_for_Inclusive_Education_ET.pdf
- Finkelstein, S., Sharma, U., & Furlonger, B. (2021). The inclusive practices of classroom teachers: a scoping review and thematic analysis. *International Journal of Inclusive Education*, 25(6), 735–762. <https://doi.org/10.1080/13603116.2019.1572232>
- Haridus- ja Noorteamet. (s.a.)*. <https://www.harno.ee/kaasav-haridus>
- Häidkind, P. (2005). Varajane sekkumine. *Haridus*, 8, 36–38.
- Häidkind, P. (2017). Rühmaõpetajate ja lapsevanemate eripedagoogiline nõustamine Võru lasteaia Sõleke. *Eripedagoogika nr 53*, (lk 98).
- Häidkind, P., & Oras, K. (2016). Kaasava hariduse mõiste ning õpetaja ees seisvad ülesanded lasteaedades ja esimeses kooliastmes. *Eesti Haridusteaduste Ajakiri*, 4(2), 60–88.
<https://doi.org/10.12697/eha.2016.4.2.04>
- Häidkind, P., Šuman, C., & Vint, K. (2022). Tegevusuuring kaasavas lasteaiarühmas: koolitused ja nõustamine õpetajatele. *Eesti Haridusteaduste Ajakiri*, 10(1), 7–32.
<https://doi.org/10.12697/eha.2022.10.1.02>
- Jaagant, J. (2016, 6. mai). Kaasav haridus – palju mõtteid ja vastamata küsimusi. *Õpetajate Leht*. <http://opleht.ee/2016/05/kaasav-haridus-palju-motteid-ja-vastamata-kusimusi/>
- Jardi, A., Webster, R., Petrenas, C & Puigdellivol, I. (2022). Building successful partnerships between teaching assistants and teachers: Which interpersonal factors matter? *Teaching and Teacher Education*, 109 <https://doi.org/10.1016/j.tate.2021.103523>

- Kalmus, V., Masso, A., & Linno, M. (2015). Kvalitatiivne sisuanalüüs. K. Rootalu, V. Kalmus, A. Masso, & T. Vihalemm (Toim), *Sotsiaalse analüüsi meetodite ja metodoloogia õpibaas*. <http://samm.ut.ee/kvalitatiivne-sisuanalyys>
- Karindi, K., & Tamm, R. (2019). *Lasteaiaõpetajate ja eripedagoogi koostöö erivajadustega laste üldoskuste arengu toetamisel* [magistritöö, Tartu Ülikool]. DSpace. <http://hdl.handle.net/10062/63283>
- Kirotar, L. (2021). *Eripedagoogi roll kaasavas alushariduses* [magistritöö, Tallinna Ülikool]. ETERA. <https://www.etera.ee/s/nbLxU9ykRC>
- Kivirand, T., Leijen, Ä., Lepp, L., & Malva, L. (2020). Kaasava hariduse tähendus ja tõhusa rakendamise tegurid Eesti kontekstis: õpetajaid koolitavate või nõustavate spetsialistide vaade. *Eesti Haridusteaduste Ajakiri*, 8(1), 48-71. <https://doi.org/10.12697/eha.2020.8.1.03>
- Koolieelse lasteasutuse riiklik õppekava (2008). *Riigi Teataja I 2008*, 23,152. <https://www.riigiteataja.ee/akt/13351772>
- Kutsestandardid: Õpetaja, tase 6*. (2020). <https://www.kutseregister.ee/ctrl/et/Standardid/vaata/10824210>
- Käesel, K. (2015). Koostöö lapse käitumisprobleemide korral. L. Varava, S. Hansen, & T. Pertel (toim), *Lapse vaimse tervise toetamine lasteaias. Juhendmaterjal* (lk 49–65). Atlex AS. <http://hdl.handle.net/10062/84824>
- Lundqvist, J. (2021). Ways to implement preschool inclusion: A multiple-case study. *International Journal of Educational Research Open*. <https://doi.org/10.1016/j.ijedro.2021.100097>
- Mägi, V. (2021, 10. sept). Lapse arengu toetamine lasteaias on meeskonnatöö. *Õpetajate Leht*. <https://opleht.ee/2021/09/lapse-arengu-toetamine-lasteaias-on-meeskonnatoo/>
- Nelis, P., & Pedaste, M. (2020). Kaasava hariduse mudel alushariduse kontekstis: süstemaatiline kirjandusülevaade. *Eesti Haridusteaduste Ajakiri*, 8(2), 138-163. <https://doi.org/10.12697/eha.2020.8.2.06>
- Olev, A & Alumäe, T. (2022). Estonian Speech Recognition and Transcription Editing Service. *Baltic J. Modern Computing*, Vol. 10 (2022), No. 3, pp. 409–421. <https://doi.org/10.22364/bjmc.2022.10.3.14>
- Paulsrud, D., & Nilholm, C. (2020). Teaching for inclusion – a review of research on the cooperation between regular teachers and special educators in the work with students in need of special support. *International Journal Of Inclusive Education*, 27(4). <https://doi.org/10.1080/13603116.2020.1846799>

- Peck, N. F., & Neeper, L. S. (2022). Early childhood preservice teachers' self-efficacy related to inclusion and professional roles via a co-taught field-based course. *Journal of Early Childhood Teacher Education*, 43(2), 236-250.
<https://doi.org/10.1080/10901027.2021.1881662>
- Piirsalu, M. (2023). *Koostöö ning seda soodustavad ja takistavad tegurid Kambja valla lasteaiaõpetajate ja õpetajate abide hinnangul* [bakalaureusetöö, Tartu Ülikool]. DSpace. <https://hdl.handle.net/10062/91464>
- Pöder, A. (2020). *Lasteaiaõpetaja abide roll, koostöövõimalused õpetajatega ning koolitusvajadus valgamaa lasteaia näitel* [bakalaureusetöö, Tartu Ülikool]. DSpace. <http://hdl.handle.net/10062/69379>
- Quintero, E. (2017). Elevating Relationships: How Collaboration Shapes Teaching and Learning. *American Educator*, 41(2), 18-21.
<https://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ1145645.pdf>
- Rebane, K. (2017). Rühmaõpetajate ja lapsevanemate eripedagoogiline nõustamine Võru lasteaias Sõleke. *Eripedagoogika nr 53*, 28–33.
- Riigikontroll. (2020). *Hariduse tugiteenuste kättesaadavus*.
<https://www.riigikontroll.ee/tabid/206/Audit/2516/language/et-EE/Default.aspx>
- Rämmer, A. (2014). *Valimi moodustamine*. <http://samm.ut.ee/valimid>
- Saar, P. (2021). *Tartumaa lasteaiaõpetajate arusaam kaasavast haridusest ja koostööst kaasava hariduse kontekstis* [bakalaureusetöö, Tartu Ülikool]. DSpace.
<http://hdl.handle.net/10062/72940>
- Saarevet, J., & Häidkind, P. (2020, 23. märts). Kas kaasava hariduse rakendamine käib riigile üle jõu? Praegune lahendus on poolik. *Maaleht*.
<https://maaleht.delfi.ee/arvamus/arvamus-kas-kaasava-hariduse-rakendamine-kaib-riigile-ulejou-praegune-lahendus-on-poolik?id=89320937>
- Statistikaamet. (s.a.) *Alusharidus*. <https://www.stat.ee/et/avastatistikat/valdkonnad/haridus/alusharidus>
- Takala, M. (2007). The work of classroom assistants in special and mainstream education in Finland. *British Journal of Special Education*, 34(1), 50–57.
<https://doi.org/10.1111/j.1467-8578.2007.00453.x>
- Toht, A. (2023). *Kaasava hariduse rakendamine ja lasteaiaõpetajate tegevused kõikide laste kaasamisel tavariühmas ühe lasteaia näitel* [bakalaureusetöö, Tartu Ülikool]. DSpace.
<https://hdl.handle.net/10062/91475>

- Trifonova, M. (2022). Quality of education and care in kindergartens and their readiness for inclusive education in Bulgaria. *European Journal of Special Needs Education*.
<https://doi.org/10.1080/2154896X.2022.2062905>
- Vapper, T. (2019, 15. Veebruar). Õpetaja abi on juba ammu enam kui koristaja ja söögitädi. *Õpetajate Leht*. <https://opleht.ee/2019/02/opetaja-abi-on-juba-ammu-enamat-kui-koristaja-ja-soogitadi/>
- Vint, K., & Šuman, C. (2021). *Kaasav ja kvaliteetne haridus lasteaiarühmas: eripedagoogiline tugi õpetajatele* [magistritöö, Tartu Ülikool]. DSpace.
<http://hdl.handle.net/10062/73338>

Lisad

Lisa 1. Intervjuu kava

Teema: Meeskonnatöö toimimine lasteaiarühma kaasavas õpikeskkonnas ühe lasteaia näitel
Töö eesmärk on välja selgitada, mis toetab meeskonnatööd ja millised takistused eksisteerivad meeskonnatöö toimimisel kaasava hariduse rakendamisel lasteaias ning millised on erinevate meeskonnaliikmete ülesanded laiendatud rühmameeskonna vaatevinklist.

Enne intervjuud:

- Uurimistöö tutvustamine
- Konfidentsiaalsuse ülekordamine
- Loa küsimine salvestamiseks
- Vastamisest keeldumise teada andmine
- Loa küsimine märkmete tegemiseks intervjuu ajal

Sissejuhatavad küsimused:

- Kas soovite enne intervjuud minult midagi uuringu kohta küsida?
- Mis on Teie vanus?
- Kui kaua olete lasteaias töötanud?
- Milline on Teie jaoks kõiki lapsi kaasav õpikeskkond?
- Kui oluliseks peate meeskonnatööd?
- Kes on Teie arvates kaasavas õpikeskkonnas meeskonnaliikmed?

Uurimisküsimused:

1. Mis toetab meeskonnatööd kaasavas õpikeskkonnas?

- Mida tähendab teie jaoks meeskonnatöö?
- Mida peate oluliseks kaasavas õpikeskkonnas meeskonnatöö parimaks toimimiseks?
- Milliseid tegevusi olete meeskonnatöö toimimiseks rakendanud?
- Kuidas saab tugispetsialist toetada meeskonnatööd kaasavas õpikeskkonnas?
- Milliste tegevustega saab kaasavas õpikeskkonnas meeskonnatööd toetada juhtkond?
- Kuidas saab toetada tugiisik rühmameeskonnatööd kaasavas õpikeskkonnas?
- Kuidas saab toetada õpetaja abi rühmameeskonnatööd kaasavas õpikeskkonnas?
- Kuidas saab toetada õpetaja rühmameeskonnatööd kaasavas õpikeskkonnas?
- Milline töögraafik toetab meeskonnatööd?
- Kuivõrd oluline on ühine õppe- ja kasvatustegevuse kavandamine (või see, et on võimaldatud ühine aeg kavandamiseks)?
- Kuidas toetab meeskonnatööd ülesannete selge jaotus?

- Mida pead oluliseks töökorralduses muuta meeskonnatöö paremaks toimimiseks?

2. Millised takistused eksisteerivad meeskonnatöös kaasava hariduse rakendamisel?

- Milliseid takistusi näete meeskonnatöös kaasava hariduse rakendamisel?
- Millised takistused eksisteerivad Teie arvates meeskonnatöös kaasava hariduse rakendamisel just Teie rühmas?
- Millised tegurid lasteaias üldiselt takistavad meeskonnatööd rühmas kaasava hariduse rakendamisel?
- Milliseid viise olete leidnud takistuste ületamiseks?

3. Millised on erinevate meeskonnaliikmete ülesanded kaasavas õpikeskkonnas?

- Millised on õpetaja abi ülesanded rühmameeskonnas kaasavas õpikeskkonnas?
- Millised on õpetaja ülesanded rühmameeskonnas kaasavas õpikeskkonnas?
- Millised on tugisiku ülesanded rühmameeskonnas kaasavas õpikeskkonnas?
- Millised on tugispetsialisti ülesanded rühmameeskonnas kaasavas õpikeskkonnas?
- Kellel veel on või peaks olema ülesandeid rühmameeskonnas kaasavas õpikeskkonnas? Millised need ülesanded on või olema peaks?

Lõpuküsimused:

- Kas soovite midagi veel lisada?

Peale intervjuud:

- Konfidentsiaalsuse ülekordamine
- Intervjuu järgne tekst, meelde tuletamiseks

Lisa 2. Kooditabel esimese uurimisküsimuse kohta

Tabel 1. Esimese uurimisküsimuse kategooriad ja koodid

Kategooriad	Koodid
Isikuomadused	Avatus kriitikale Nõu küsimine Kutsumus Vajalikud isikuomadused Omavaheline sobivus
Kokkulepped rühmas	Ühine eesmärk Tagasiside andmine Panustamine Ühtne arusaam Kuulamine Oma mõtete avaldamine Koostöö
Töökeskkond	Koolitused Juhtkonna tugi Töökeskkond
Töökorraldus	Kattuv tööaeg Tööjaotus Kaasamine Tugispetsialistide olemasolu Nõustamine Vajaliku personali olemasolu

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Malle Umbsar

1. Annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) minu loodud teose “Meeskonnatöö toimimine lasteaiaühma kaasavas õpikeskkonnas ühe lasteaia näitel”, mille juhendaja on Pille Nelis, reprodutseerimiseks eesmärgiga seda säilitada, sealhulgas lisada digitaalarhiivi DSpace kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.
2. Annan Tartu Ülikoolile loa teha punktis 1 nimetatud teos üldsusele kättesaadavaks Tartu Ülikooli veebikeskkonna, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace kaudu Creative Commons'i litsentsiga CC BY NC ND 3.0, mis lubab autorile viidates teost reprodutseerida, levitada ja üldsusele suunata ning keelab luua tuletatud teost ja kasutada teost ärieesmärgil, kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.
3. Olen teadlik, et punktides 1 ja 2 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
4. Kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei riku ma teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse õigusaktidest tulenevaid õigusi.

Malle Umbsar

13.05.2024